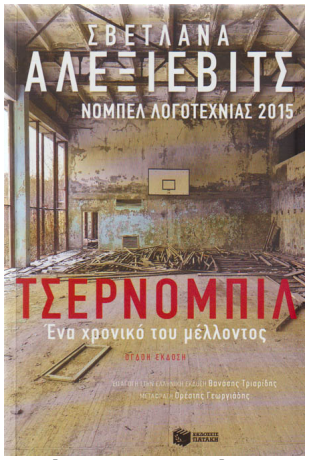

Τι έχουμε εδώ ; Την καταγραφή δεκάδων προσωπικώ ν εμπειριώ ν, ανθρώ πων που με οποιοδήποτε τρόπο βρέθηκαν στην δίνη της καταστροφής του αντιδραστήρα νο 4 στο πυρηνικό εργοστάσιο του Τσέρνομπιλ, εκείνο τον Απρίλιο του 1986. Εν πρώ τοις, ακούγεται μια εύκολη συγγραφική δουλειά.

Ξεκινώντας με μια ταπεινή προσωπική ιστορία, οφείλω να θυμηθώ μια από τις επισκέψεις που έκαμα για τον ίδιο λόγο αλλά με αφάνταστα πιο ελαφριά και στο φινάλε ευχάριστη ατζέντα. Ήταν σε άνθρωπο που με ήξερε από παιδί προσχολικής ηλικίας, ενώ βρισκόταν στην ακμή της ζωής του. Στο χρόνο της καταγραφής, ήταν πλέον μόνος και βαθιά στην τρίτη ηλικία.

Μετά από δίωρη συζήτηση έκανε ότι μπορούσε για να παρατείνει την κουβέντα και από την πλευρά μου ότι μπορούσα για να ανταποκριθώ. Υπήρξα, χωρίς να το θέλω, κάτι σαν εξομολογητής. Ήταν χειμώνας, έκανε κρύο, είχε σουρουπώσει κι όταν έφυγα, ένιωθα διαλυμένος.

Αν λοιπόν αυτές οι καταγραφές είναι πολλαπλάσιες, όπως αυτές της Σ.Α., έχουν αντικείμενο το μεγαλύτερο τεχνολογικό δυστύχημα που έχει γνωρίσει η ανθρωπότητα, και είναι όλες μα όλες βυθισμένες σε μαρτυρικούς θανάτους, σε ασύλληπτες καταστροφές και σε τρομακτικά μοναχικές πορείες, είναι εύκολο να καταλάβει κανείς πόσο βαρύ, ασήκωτο φορτίο επωμίστηκε η συγγραφέας. Και αυτό μάλιστα εις διπλούν.

Την πρώτη φορά αντικρίζοντας το κάθε άτομο και ακούγοντας ότι έχει να πεί. Τη δεύτερη απομαγνητοφωνώντας, γράφοντας και επιμελούμενη ότι άκουσε. Είναι αδιανόητο το άχθος που είχε να κουβαλήσει, όσο κι αν προσπαθήσει να παραμείνει αδιάφορη, ή

αποστασιοποιημένη. Εξάλλου αυτές οι δουλείες δεν γεννιούνται ούτε δημιουργούνται μέσα διάθεση αδιαφορίας ή αποστασιοποίησης.

Είναι λοιπόν μια εργασία τεράστιου συναισθηματικού κόπου. Μπορεί συγγραφικά να ακούγεται εύκολη, αλλά ταυτόχρονα είναι ικανή να κατακερματίσει και την πιο ισχυρή προσωπικότητα. Βέβαια η συγγραφέας είναι δοκιμασμένη σε αυτό το είδος. Έχει επιμεληθεί με τον ίδιο τρόπο εργασίες για τον Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο της Σοβιετικής Ένωσης και για την εκστρατεία στο Αφγανιστάν. Επίσης είναι και η πρώτη Λευκορωσίδα που της απονεμήθηκε το βραβείο Νομπέλ λογοτεχνίας. Ταυτόχρονα το έργο της αποτελεί και μια ασύγκριτη προσφορά στην ανθρωπότητα, για όσους τουλάχιστον έχουν ευήκοα ώτα. Πολυγραφότατη, έδωσε νέα διάσταση σε αυτό που ορίζεται ως τεκμηριωτική πεζογραφία.

Στο σύνολό της, αυτή η δουλειά είναι μια κραυγή απόγνωσης για ότι συνέβη πλήττοντας ανυποψίαστους, αθώους πολίτες. Ταυτόχρονα καταδεικνύει τη στάση του κράτους, το σύνολο κρίσιμων, δύσκολων αποφάσεων που έπρεπε να παρθούν αλλά, φεύ, και την αποτυχία του συστήματος στο μοναδικό κομμάτι που όφειλε να πετύχει. Στην προστασία του φτωχού, λαϊκού στοιχείου, μιας υπερδύναμης που οτιδήποτε έπραττε ήταν στο όνομα του λαού.

Προφανώς πεπειραμένη, στο είδος της τεκμηριωτικής πεζογραφίας αρπάζει ευθύς αμέσως τον αναγνώστη από το λαιμό καθώς ξεκινά με την αφήγηση της Λουντμίλα, συζύγου του αποθανόντος πυροσβέστη Βασίλι Ιγκαντένκο, ο οποίος βρέθηκε απροστάτευτος στο μέσο της θύελλας, στη φωτιά που ξέσπασε αμέσως μετά την έκρηξη.

Είναι ένα κείμενο σπαραχτικό, όπου αποκαλύπτονται οι αρετές του ανθρώπου, όπως ο έρωτας, η αγάπη, η αυτοθυσία, αλλά μοιραία εμφανίζεται και η μόνιμη παγκόσμια σταθερά, ο θάνατος, όπου στην περίπτωση των θυμάτων του Τσέρνομπιλ έρχεται με τον πιο οδυνηρό τρόπο.

Στο ίδιο μοτίβο, χωρίς μεγαλοστομίες αλλά με υφέρπουσα ένταση, συχνά με μοιρολατρία από μέρους των θυμάτων, κρατώντας σε διαρκή εγρήγορση και απορία, αν όχι με θυμό τον αναγνώστη, συνεχίζονται οι υπόλοιπες αφηγήσεις, οι οποίες χωρίζονται σε τρία κεφάλαια.

Το Τσερνόμπιλ δημιούργησε νέα βαθιά ρήγματα στη Σοβιετική κοινωνία, ή έστω αποκάλυψε στο έπακρο τα υπάρχοντα. Είναι πολύ χαρακτηριστική η περιγραφή Ουκρανής που αναφέρεται σε Πρωτοχρονιάτικο τραπέζι: *«με όλα τα σπιτικά προϊόντα: χοιρινό καπνιστό, λαρδί, κρέας, τουρσία- μόνο το ψωμί ήταν αγορασμένο. Ακόμα και η βότκα ήταν δική μας. Λέμε στα μέρη μας πως τα προϊόντα μας έχουν ιδιαίτερη γεύση - μια ιδέα από καίσιο και στρόντιο. Τι να κάνεις όμως; Άλλωστε τα ράφια στα μαγαζιά είναι άδεια. Αλλά και όταν γεμίζουν, δεν μπορούμε να αγοράσουμε τίποτα με τέτοιους μισθούς και συντάξεις…*

Είχαμε επισκέπτες. Τους καλούς μας γείτονες. Νέοι άνθρωποι. Ο ένας τους ήταν καθηγητής, κι ο άλλος μηχανικός στο κολχόζ με τη γυναίκα του. Φάγαμε ήπιαμε κι ύστερα πιάσαμε το τραγούδι. Τραγούδια επαναστατικά. "Το χάραμα βάφει γλυκά τα τείχη του καλού μας Κρεμλίνου" - το αγαπημένο μου. Περάσαμε ένα θαυμάσιο απόγευμα όπως τον παλιό καιρό. Έγραψα στο γιο μου γι' αυτό το τραπέζι. Σπουδάζει στην πρωτεύουσα. Μου έστειλε την εξής απάντηση: "Μαμά, προσπαθώ να φανταστώ το σκηνικό… Είναι τρελό … Η γη του Τσέρνομπιλ, το σπίτι μας, το χριστουγεννιάτικο δέντρο με όλα τα φωτάκια αναμμένα… και γύρω από το τραπέζι να τραγουδάτε επαναστατικά τραγούδια… Σαν μην έχετε ακούσει ποτέ σας για το γκούλαγκ, σαν μην έχετε ζήσει το Τσέρνομπιλ"

Με έπιασε τρόμος. Όχι για μένα, αλλά για το γιο μου. Δεν του έχει μείνει πια πατρίδα…» (σ.215).

Γίνεται, επίσης, πολύς λόγος για το πόσο και το πως η πολιτική εξουσία βρέθηκε αφενός απροετοίμαστη, αφετέρου προσπάθησε να το κουκουλώσει ελέγχοντας τις πληροφορίες, μπλοκάροντας διαδικασίες ενημέρωσης από επιστήμονες. Γίνεται σαφές ότι κρίσιμες αποφάσεις πάρθηκαν από κέντρα εξουσίας που δεν κατείχαν το θέμα, ενώ η ευρυθμία του συστήματος κρίθηκε σημαντικότερη από την ορθότερη αντιμετώπιση του προβλήματος. Στη σ. 301. ο Βασίλι Μπορίσοβιτς πρώην διευθυντής του Ινστιτούτου Πυρηνικής Ενέργειας της Ακαδημίας Επιστημών της Λευκορωσίας, αφού καταθέτει τα πάνδεινα που τράβηξε προκειμένου να ενημερώσει τις πολιτικές αρχές, καταθέτει: «*Δεν ξέρω αν μπορείτε να αντιληφθείτε τη δύναμη της εξουσίας! Στην περίπτωση του Τσέρνομπιλ δεν επρόκειτο για μια απλή απάτη αλλά για έναν πόλεμο ενάντια στους αθώους».*

Σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να λησμονηθεί, ένα είδος αμέτρητης αυταπάρνησης, η απόλυτη αίσθηση αυτοθυσίας, μια υπερβολική συνείδηση του καθήκοντος που έσπρωξε χιλιάδες στο θάνατο. Μια από τους μάρτυρες κάνει μια πολύ λεπτή και ιδιαίτερη παρατήρηση. Δεν ήταν του κόμματος δεν είχε κομματική ταυτότητα, ήταν όμως Σοβιετική πολίτης και αυτή η ιδιότητα την γέμιζε υποχρεώσεις. Τέλος δεν είναι καθόλου τυχαίο που πάρα πολλοί μάρτυρες αναφέρονται στο Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο ως την υπέρτατη δοκιμασία και την μεγαλύτερη τους παρακαταθήκη. Αφού τα είχαν καταφέρει τότε, τίποτα δεν θα τους εμπόδιζε να τα καταφέρνουν απέναντι σε οτιδήποτε.

Στην τελευταία σελίδα υπάρχει απόσπασμα ρεκλάμας μεταγενέστερων χρόνων από ταξιδιωτικό γραφείο του Κιέβου, που οργανώνει εκδρομές στο Τσερνόμπιλ, την *«Μέκα της πυρηνικής ενέργειας με τιμές εξαιρετικές»*
.

...και για μια προσωπική αφήγηση εδώ: **Προσκύνημα στους τόπους του ολέθρου**